

Valtuustoaloite erittäin uhanalaisen jokihelmsimpukan suojelemiseksi Tampereen kaupungin toiminnassa

Tampereen Vesi Oy:n tulee lopettaa vedenotto Pinsiönlähteestä ja Jordaninojan lähdealueelta siten, että näistä tuleva vesimäärä virtaa kokonaisuudessaan Pinsiön-Matalusjokeen.

Nykyinen vedenotto heikentää kriittisimpänä tekijänä joessa elävän erittäin uhanalaisen, tiukasti suojellun jokihelmsimpukan eli raakun sekä raakun isäntäkalan purotaimenen elinolosuhteita (Pirkanmaan ELY-keskuksen, Hämeenkyrön kunnan, Nokian kaupungin ja Ylöjärven kaupungin raakkuhankkeet ja seurantatulokset). Raakku ei nykyoloissa enää kykene lisääntymään Pinsiön-Matalusjoessa, ja sen kanta on taantuva, häviävä. Taantuminen alkoi, kun Tampereen kaupunki ryhtyi vedenottoon 1970-luvulla.

Pinsiön-Matalusjoen raakkukanta

- Raakkukantaa on tutkittu 1970-luvulta lähtien
- Raakkukanta on taantunut ja kuoleva
- Vuonna 2019 arvioitiin, että joessa elää 11 000 raakkuja
- Määrä on suunnilleen sama kuin vuoden 2011-2012 tutkimuksessa, mutta vain runsas puolet siitä mitä raakkukanta oli vuosikymmenen vaihteessa
 - Populaation ohytminen vielä mahdollista
- Lisääntymisessä ongelmia, elinkierto päättyy tutkimustiedon valossa nuorsimpukavaiheeseen

Kriittiset ympäristötekijät

- Veden vähyys, alitis virtaamavaihteluille
- Myös veden laatu (ravinteet, sameus, kiintoaine, rauta) ja lämpötila kriittisiä raakun ja taimenen kannalta
- Voimakkaasti kuormittavia sivuoja
- Vaellusesteet: yläjuoksulla usetta, alajuoksulla 2
- Rännimäiset osuudet: eroosio, veden pidätyskyky heikko
- Raakulle ja taimenelle sopivan habitaahtin paikallinen puute
- Paikoin riittämätön suojapuusto

(kuvat Pirkanmaan ELY-keskuksen Life revives -hankkeesta 2023)

Ympäristöministeriön tilauksesta 2020 on valmistunut tutkimusraportti jokihelmsimpukan nykytilasta ja lajin suojelemiseksi tarvittavista toimista Suomessa. Raportissa todetaan Natura 2000 -verkostoon kuuluvan Pinsiön-Matalusjoen kärsivän Tampereen kaupungin pohjavedenotosta Pinsiönharjusta. Tutkimuksen mukaan joen suojeluarvo on tiukka.

Hämeenkyrön, Nokian ja Ylöjärven kuntien liittymäkohdassa sijaitseva Pinsiönlähde kokoaa vetensä lähteen pohjoispuolelta Pinsiönkankaan pohjavesialueelta. Pinsiön-Matalusjoen Natura 2000-alue (FI0356004) sijoittuu Nokian ja Ylöjärven kuntien rajan jakamalle lähdealueelle.

Pinsiön-Matalusjoessa elää erittäin uhanalainen (EN) jokihelmsimpukka eli raakku (*Margaritifera margaritifera*) ja alkuperäistä sisävesikantaa oleva purotaimen (*Salmo trutta trutta*). Purotaimen toimii toukkavaiheessa raakun väli-isäntänä ja myös sen suojeleminen on välttämätöntä raakun säilymiselle (Suomen lajien uhanalaisuus 2019).

Raakku on luonnonsuojelulain 47 §:n mukainen erityisesti suojeltava sekä 49 §:n mukainen luontodirektiivissa mainittu laji. Sen lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja

heikentäminen on yksiselitteisesti kiellettyä. Purotaimen on Euroopan unionin luontodirektiivissä erityissuojeltava eliölaji.

Raakku on Euroopan Unionin erityissuojeltu laji, jonka suojelua koskevat asiakirjat ovat alla lueteltu:

Erityisesti suojeltavat lajit (LSA 1997/160, liite 4 2021/521)

Koko maassa rauhoitetut eläinlajit (LSA 1997/160, liite 2a 2021/521)

EU:n luontodirektiivin II-liite

EU:n luontodirektiivin V-liite

EU:n luontodirektiivin liite II, Suomen Natura-lajit

Kiireellisesti suojeltavat lajit (SYKE 2020)

Tampereen Veden pohjavedenotto heikentää merkittävästi raakun elinympäristön Pinsiön-Matalusjoen tilaa. Vedenotto on EU:n luontodirektiivin suojelumääräysten vastaista ja muodostaa todellisen riskin raakun ja purotaimenen elinympäristölle ja lajien säilymiselle. Raakkua pidetään jokiekosysteemin avainlajina ja huippuindikaattorina elinympäristönsä vaativuuden ja elinkiertoaon liittyvien ominaispiirteidensä vuoksi (Oulasvirta 2006). Raakku puhdistaa vettä jopa 50 litraa päivässä.

Raakun ja purotaimenen elinehtona on Pinsiönlähteen puhdas, runsas, virtaava ja happirikas pohjavesi, jonka lämpötilan tulee pysyä 18 ° alapuolella. Hiesu, liete ja muu kiintoaines ovat haitallisia lajien elinympäristölle. Raakku elää ensimmäisen elinvuotensa toukkavaiheessa purotaimenen kiduksissa niin sanottuna glockidiona ja näin purotaimen toimii toukan väli-isäntänä.

Etelä-Suomen luonnonvaraiset lohikalakannat ovat taantuneet ja uhanalaistuneet hälyttävästi kutujokien patoamisen, voimaloiden rakentamisen, ruoppausten ja muun ihmistoiminnan seurauksena. Pinsiön-Matalusjoessa elää vielä vähäinen, luontaista kantaa oleva ja lisääntymiskykyinen purotaimenpopulaatio.

Pinsiön-Matalusjoen raakun ja purotaimenen tilaa ja lisääntymistä on selvitetty useissa tutkimuksissa. Joen raakkukanta on romahtanut vuonna 1999 havaitusta 26 000 yksilöstä vuonna 2013 havaittuun 6 200 yksilöön. Käytännössä Pinsiön-Matalusjoen raakkukanta ei ole lisääntynyt yli 20 vuoteen satunnaista lisääntymistä lukuun ottamatta. (Oulasvirta ym. 2013) Pinsiön-Matalusjoella raakun suojelutaso ei näin ollen ole suotuisa. Tampereen Veden pohjavedenotto aiheuttaa Pinsiön-Matalusjoen virtaaman vaihtelua. Erityisesti kesäisin lämpiminä jaksoina joen veden määrän vaihdellella vesi lämpenee liian lämpimäksi raakulle ja purotaimenelle. Pahimmillaan haihtuminen aiheuttaa joen kriittistä veden vähyyttä ja jopa kuivumista, jota on jo koettu 2010- ja 2020-lukujen helteisimpinä kesinä. Talvisin veden ollessa vähäistä joki jäätyy pohjaa myöten. Raakun suojelutason palauttaminen suotuisaksi vaatii aktiivisia toimenpiteitä lajin elinympäristön laadun parantamiseksi (FCG Suunnittelu ja tekniikka 2017).

"Pinsiössä ikänsä asunut muistelee, kuinka 1970-luvulla joki oli lähteeltä 2 m leveä, runsas, kirkas, kylmä ja siinä näkyi purotaimenia, jotka katosivat tilan kohdalla 2 vuotta Tampereen vedenoton alettua. Hän kertoi, että nyt kuivempina aikoina tilan kohdalla vesi monesti seisoo erittäin matalana ja joki on kesällä vesikasvien peittämä (Markku Uosukainen, mti, maanviljelijä, metsänomistaja)."
Haastattelu 5.9.2024

Pinsiön-Matalusjoelle toteutettiin vuosina 2016-2017 Jyväskylän yliopiston, Hämeenkyrön, Nokian ja Ylöjärven toimesta Kolmen helmen joet -hanke. Hankkeessa kartoitettiin jokihelmisimpukan ja purotaimenen nykytilanne, lajien säilymiseen kohdistuvat uhat ja riskit, sekä tehtiin ympäristövirtaamaselvitys. Hankkeessa tuotettiin Hämeenkyrön, Nokian ja Ylöjärven alueilla virtaavalle joelle kunnostussuunnitelma. Uusimpia joen veden tilaa ja uhanalaisten lajien nykytilaa

koskevia selvityksiä ja eliölajeihin kohdistuvien riskikartoitusten tuloksia ei ole käytetty Tampereen Veden pohjavedenoton vaikutusten arvioinnin pohjana.

Raakku ja purotaimen ovat säilyneet Pinsiön-Matalusjoessa jääkauden päättymisestä alkaen. Molempien lajien elinehtona on Pinsiönlähteen puhdas, viileä ja happirikas pohjavesi, jonka lämpötilan tulee pysyä 18 ° alapuolella.

Tampereen kaupungin LUMO-ohjelmassa on seuraavat tavoitteet, jotka asettavat myös selkeät suuntaviivat raakun suojelulle:

1. Kaupunkiluonto on monimuotoista ja ilmastonmuutokseen sopeutuvaa.
2. Uhanalaiset luontotyypit ja lajit on turvattu.
3. Ekologiset verkostot ovat toimivia ja kattavia.
4. Vesistöjen ja pienvesien tila on hyvä ja niiden eliöstö monimuotoista ja elinvoimaista.
5. Haitallisten vieraslajien torjunta on tehokasta ja toimivaa.
6. Aasukkaat ja yhteisöt tuntevat lähiluontonsa arvot ja haluavat toimia niiden hyväksi.

Pinsiönlähteen pohjavedenotto ei vastaa nykypäivän ympäristönsuojelun vaatimuksia. Vedenottolupa myönnettiin vuonna 1969, jolloin ympäristölainsäädäntö ja ympäristövaikutusten arviointi olivat vielä kehittymättömiä. Raakun tai vaelluskalojen elinympäristöä ei huomioitu riittävästi lupaehtoja määriteltäessä, vaikka raakku oli suojeltu jo vuonna 1954. Pinsiönlähteen vedenotto oli alun perin tarkoitettu lähinnä väliaikaiseksi ratkaisuksi kasvavaan vedentarpeeseen, kun pintaveden laatu oli nykyistä heikompaa suurempien teollisuuden jätevesimäärien ja huonompien puhdistusmenetelmien vuoksi.

Tampereen kaupungin Pinsiönlähteen pohjavedenotto on kiistattomasti tuhoisaa erittäin uhanalaiselle eliölajille ja elinympäristölle. Kaupungin ja Tampereen Vesi Oy:n tulee turvata veden huoltovarmuus, mutta korvaavaa vedenottoa on kartoitettava, sillä alueen hauras ekosysteemi ei pohjavedenottoa nykyisellään kestä.

Esitän samalla, että Tampereen Vesi Oy lopettaa vedenoton Pinsiönlähteestä ja Jordaninojan lähdealueelta siten, että näistä tuleva vesimäärä virtaa kokonaisuudessaan Pinsiön-Matalusjokeen.

Saana Kuusipalo,
Kaupunginvaltuutettu (sd.)

San k.

Tampereella 16.9.2024

Jussi Lahti
Jukka Gustafsson
K-K

Ulla
Ulla Aalto

Ulla-Jana Mäkinen

Minna Minkkinen (uusi)

Mitja
MITJA TAPIO

Milica
MILICA HANTELÄ

Joona
Joona Siirén

Kukka
Kukka Kunnari
Jouko Rönkä
Minna Rokosa

Ulla Kampman

Lotta
Lotta Reito

Antti
Antti Hilti

Ilkka
ILKKA PORTTINEN

Sofia

Sofia
Sofia Jutila

ACEKSOVSKI ATANAS
csan

Matin
Matin Kellu

Vilma
Vilma Järvisalo

Oras
ORAS JUNKKUNEN
Petri Siuro

Jaakko Mustakallio

Jacko Sten Hell

Olga Haapala

Lin's Suomela

Mirja Salmijärvi

Juhana Suoniemi

Hanna Sarela
Matti Järvinen

Vilho Heikkilä

Lasse Heikkilä

LASSE HEIKKILÄ

Jari Tamm

Matti
